

Малинович Л.М.,
експерт Комісії освіти та науки при ЛОДА

НОВІТНІ ПІДХОДИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОМПЛЕКСНИМ СУПРОВОДОМ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ В РОЗВИТКУ ТА ЇХНІХ РОДИН У ПРОЦЕСІ ДЕЙНСТИТУАЛІЗАЦІЇ

Реформування вітчизняної освіти передбачає забезпечення повноцінної життєдіяльності дітей з порушеннями психофізичного розвитку, їхньої соціалізації зокрема. Сьогодні набувають широкого розмаху процеси деінституціалізації, що не лише переформатовуватимуть, якщо не повністю ліквідуватимуть, мережу закладів компенсуючого типу, а сприятимуть появі у громадах нових структур – інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ), які надаватимуть «старі-нові» послуги дітям та їхнім родинам. Забезпечення корекційним супроводом дітей з порушеннями розвитку за місцем проживання справа надзвичайно важлива. Водночас проглядається ряд прорахунків при такому «тотальному» реформуванні мережі закладів коменсуючого типу, ІРЦ у тому числі. Основним є питання штатів, кваліфікації кадрів, які знову змушені будуть проходити численні вишколи, щоб успішно працювати по-новому. Невідомо, чи їхня компетенція дозволить успішно складати індивідуальні реабілітаційні програми, якщо фахівці не матимуть достатнього практичного досвіду. Зважаючи на серйозну матеріальну технічну базу ІРЦ, методичне забезпечення, яке пройшло громадське обговорення, підлягає сумніву запізніле надання цих послуг дітям, віком (2-18). Чому не продумано систему раннього втручання (РВ) в ІРЦ, чому новітні центри із надання послуг із РВ не залучають у штат корекційних педагогів? Не є ефективною наступність у роботі різних закладів. Чи успішна інклюзія за таких умов? Враховуючи сказане, можна зазначити актуальність нашої тематики та визначити мету, яка полягатиме у впровадженні новітніх механізмів забезпечення комплексним супроводом дітей з порушеннями розвитку у закладах різного типу.

«Супроводом» вважається метод, який забезпечує створення умов для прийняття суб'єктом розвитку оптимальних рішень у різноманітних ситуаціях життєвого вибору [1]. В останні 10-20 років психологічний супровід, як технологію, науковці виокремили у окрему науково-практичну область, створивши нову освітню концепцію на основі мультидисциплінарного підходу. Сьогодні її досліджують вітчизняні (І.Бондар, Л.Вавіна, В.Засенко) та зарубіжні науковці (М. Жданова, О. Казакова, Л. Шипіцина [3]). Водночас питання потребує подальшого дослідження у новітніх умовах реформування освіти, медицини та соціального захисту. Враховуючи вищесказане, нами було розроблено експериментальний варіант Програми комплексного супроводу. Доцільним було би врахування такого досвіду у новостворених ІРЦ із надання їм послуг з перших днів і місяців життя, за умови проведення ранньої діагностики та корекції.

У нашому варіанті, у системній діяльності з організації комплексного психолого-педагогічного супроводу фахівцями вирішуються три завдання, перше

з яких полягає у діагностиці дітей з порушеннями в розвитку [3]. Невідповідність показників психо-моторного розвитку дитини з нормативними завершується розробленням індивідуальної корекційної програми (ІПР). Важливо провести діагностику в перші дні і місяці життя дитини, а, навіть, у пренатальному періоді її розвитку, щоб забезпечити абілітацію порушення, запобігти виникненню вторинних відхилень у розвитку. Сьогодні окремі НРЦ мають програми з раннього втручання, водночас решту освітніх закладів пропонують свої послуги дітям з 2-х років, що не відповідає сучасним вимогам. Друге завдання полягає у створенні організаційних та психолого-педагогічних умов для повноцінного розвитку дитини з порушеннями в розвитку в межах її вікових та індивідуальних можливостей. Раннє ефективне протезування, впровадження в корекційний процес новітніх методик і технік, застосування цікавого обладнання, залучення різнопрофільних фахівців та родини зможе дати шанси дитини бути успішною у подальшій інклюзії. Комплексний підхід передбачає широкий просвітницький вплив – інформування батьків, фахівців, особливо дітей з актуальних аспектів науки і техніки. Третє завдання полягає у створенні спеціальних корекційно-розвивально-превентивних умов для надання допомоги дітям засобами корекційно-розвивальної, консультаційної, методичної та координаційної роботи [3]. Воно враховуватиме її особистісний розвиток, індивідуальні можливості кожної дитини, потреби, інтереси, нахили, вподобання, культурні життєві пріоритети родини, в які виховується дитина, держави зокрема. Шляхи вирішення ряду навчальних проблем дітей з порушеннями в розвитку визначили основні тенденції у розробленні програми інтегративного психолого-педагогічного супроводу під час навчання [2].

Виконання завдань супроводу освітньо-виховного процесу (вектори) представлено трьома напрямками: організаційно-методичним, корекційно-розвивальним та технологічним [2].

Організаційно-методичний напрям психологічного супроводу передбачає забезпечення умов, які сприятимуть формуванню достатнього рівня знань, умінь та навичок під час навчання в школі, пропонує узгоджену систему психодіагностики, яка буде забезпечувати інтегральний чи комплексний підхід зі сторони медичних, психологічних та педагогічних фахівців при підтримці родини. Під час проведення обстеження слід зважати на врахування ряду недоліків, які заважатимуть проведенню якісної психодіагностики: неврахування індивідуальних особливостей досліджуваного, неправильна подача інструкції, невміння дослідників підходити комплексно у здійсненні діагностичного обстеження, неправильний добір ефективних методів і прийомів, некомпетентність фахівців та відсутність штатних одиниць в ряді закладів, недостатня сформованість реформованої мережі закладів різного типу.

Корекційно-розвивальний напрям пропонує вивчення компонентів, які забезпечуватимуть комплексний підхід у психодіагностичному вивченні стану психічного розвитку дітей з порушеннями в розвитку. Важливе місце відводиться розвитку стану психомоторики та сенсорного розвитку дітей. Батькам рекомендується відслідковувати динаміку антропометричних даних свої дітей (ріст, вагу, об'єм голови та легень), стан фізичного розвитку (загальної та дрібної моторики). Акцентується увага на пізнавальному розвитку дитини, який формується за допомогою традиційних (групових та індивідуальних занять) та

інноваційних форм роботи (комп'ютерних технологій навчання, розвивальних ігор, тренінгових форм роботи для батьків та фахівців ЗОШ, НРЦ, ІРЦ). Акцентовано увагу на те, що організація роботи поза заняттями, цікаве дозвілля та продуманий режим дня дитини сприяють розвитку стану сформованості соціальних інтересів школяра, майбутнього активного члена сучасного суспільства. Новітнім підходом при деінституалізації є залучення до корекційного процесу фахівців дитячо-юнацьких молодіжних клубів (ДЮМК), які забезпечуватимуть дозвілля дітей із залученням їх до гурткової роботи у позашкільний час. Водночас труднощі у доступності, забезпеченні безбар'єрного доступу до приміщень ДЮМКів та недосвідченість педагогів-організаторів у наданні таких послуг гальмує широке впровадження цієї інновації.

Технологічний напрям передбачає використання батареї засобів, які сприяють ефективній та своєчасній діагностиці розладів, застосуванні інновації у корекції та реабілітації з розвитку окремих функцій та пропедевтиці девіацій. Пропонується ряд заходів, які сформуєть у батьків та фахівців уміння структурувати результати об'єктивної діагностики, зазначати динаміку психомоторного розвитку дитини на певному етапі вікового розвитку, спираючись на дані анамнезу. Формування емоційно-вольової сфери школяра залежить від організації та забезпеченні ефективного дозвілля дітей та полягає у наданні рекомендацій з організації режиму дня, забезпеченні розвивальними іграми, іграшками та книгами [2]. Саме несформованість емоційно-вольової сфери у дітей багатьох нозологій є причинами неуспішної інклюзії. Брак досвіду і практичних умінь з боку соціальних педагогів та практичних психологів з одного боку, відсутність адекватного сприймання своєї дитини з боку батьків та механізмів правової допомоги – з іншого боку вносять в інклюзивний процес негативні моменти.

Нами запропоновано використання різноманітних методів при забезпеченні комплексним супроводом освітньо-виховний процес в закладах різного типу: консультації, тренінги, батьківські конференції, брифінги, бінарні заняття; психокорекційні техніки та вправи діагностично-корекційного спрямування. Інформаційний аспект забезпечено упорядкуванням серії успішних сімейних історій з проблематики виховання осіб з порушеннями в розвитку. Запропоновано громадські обговорення питання допомоги дітям у процесі де інституалізації, розпочато проведення Форумів в областях, Круглих столів, планується створення робочих груп з напрацювання методичного забезпечення цього процесу.

Висновки. Отже, налагодження інтегративного психологічного супроводу шляхом запровадження системної роботи родини у взаємодії із різного типу сприятиме ефективному шкільному навчанні у тому освітнього закладу, який буде найбільш комфортний, зважаючи на індивідуальні якості школяра. Виявлено, що особливого набуває родинний супровід та інтеграція його зусиль, форм і засобів із закладами різного типу (традиційними та інноваційними формами навчання). Лише своєчасними спільними зусиллями представників влади та об'єднаних територіальних громад, команди фахівців закладів різного типу при активізації родини у комплексному супроводі можна очікувати позитивні тенденції у інклюзивних процесах. Водночас не слід відкидати напрацьований роками досвід успішної корекції порушень, який акумулювався у

мережі закладів компенсуючого типу, оскільки процес деінституціалізації не повинен руйнувати структуру надання послуг, а має модернізувати її.

Список використаних джерел:

1. Казакова Е.И., Жданова М.А., Шипицына Л.М. Психолого-педагогическое консультирование и сопровождение развития ребенка / Е.И.Казакова, М.А. Жданова, Л.М.Шипицына. – М., 2003. – 528 с.
2. Діти з порушенням слуху: крок за кроком від діагностики до інклюзії: Посібн. для фахівців та батьків / (авт.: Б.С.Мороз, В.П.Овсяник, О.М.Борисенко та ін.). - К. : О. Т. Ростунов, 2013. – 104 с.
3. Кульбіда С.В. Освіта ХХІ століття. С. Кульбіда. - Дефектологія. - No 2. - 2006. - С.54 – 56.
4. Психолого-педагогічний супровід дітей з порушенням зору та слуху / Л.С.Вавіна, К.О.Глущенко, В.В.Засенко / За ред. Л.С.Вавіної. – К. : Наук. світ, 2009. – 168 с .